

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Боровської Ірини Анатоліївни на дисертаційне дослідження Божка Миколи Володимировича на тему «Треті особи в цивільному процесі України», представленого до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційне дослідження Божка Миколи Володимировича на тему «Треті особи в цивільному процесі України» написана на актуальну тематику, є своєчасним науковим дослідженням з огляду на недостатнє розроблення відповідної проблематики на монографічному рівні та опосередковується значенням участі третіх осіб під час здійснення правосуддя у цивільних справах, що полягає у сприянні неупередженому та своєчасному вирішенні спору між позивачем і відповідачем, запобіганню ухвалення судом суперечливих рішень, а також реалізації принципу процесуальної економії – заощадженню часу і засобів учасників судового процесу і суду. Принагідно зауважити, що обрана проблематика актуалізується прийняттям 03 жовтня 2017 р. Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким реформовано інститут учасників судового процесу, у тому числі інститут третіх осіб. Таким чином, системного аналізу потребує ціла низка загальнотеоретичних і практичних питань, пов'язаних із процесуальним механізмом участі у цивільній справі третіх осіб з метою вироблення наукових концептів, спрямованих на оптимізацію цивільного процесу.

У світлі ступеня наукової розробленості досліджуваної тематики, варто зауважити, що інститут третіх осіб у цивільному процесі вже був предметом наукових пошуків. Водночас, відповідна тематика була досліджена до реформування цивільного процесуального законодавства України, з метою його оптимізації та наближення до європейських стандартів здійснення правосуддя у

цивільних справах, що зумовлює необхідність вироблення нових наукових підходів щодо реалізації правових норм, які регулюють правовідносини між судом і учасниками судового процесу, у тому числі третіми особами як учасниками справи.

Враховуючи зазначене, комплексне дослідження інституту третіх осіб у цивільному судочинстві України є своєчасним та актуальним науковим пошуком як у площині реалізації сучасної концепції реформування правової системи України з метою наближення її до європейських стандартів так і побудови такої моделі цивільного процесу, що буде спроможна забезпечити ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Дисертаційне дослідження характеризується комплексом поставлених взаємопов'язаних наукових завдань, які виводяться здобувачем із визначеного об'єкту і предмету дослідження, що створило передумови для якісного виконання дисертаційної праці.

У роботі використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Достатньою є теоретична база дисертації, яка насамперед вміщує аналіз основних наукових і нормативно-правових джерел, що стосуються теми дослідження. Дисертант проаналізував достатню кількість джерел (187 найменувань), ґрунтовно дослідив теоретичні розробки інших науковців. Це дозволило критично оцінити і розвинути теоретичні положення, розроблені ученими-процесуалістами, які звертали наукові пошуки до відповідної тематики, визначити та врахувати сучасний стан правового регулювання суспільних правовідносин, суб'єктами яких є треті особи як учасники цивільних справ позовного провадження.

Положення, висновки та пропозиції, представлені у дисертації, вирізняються належним рівнем їх обґрунтованості та системності опрацювання,

що свідчить про достатній рівень методологічного пізнання здобувача та його аналітичний потенціал в контексті наукового, творчого пошуку.

Репрезентативною є й емпірична база дисертації, яка складає результати вивчення й узагальнення матеріалів судової практики, зокрема висновків, викладених у постановках Верховного Суду, а також судових рішень суду першої інстанції, до юрисдикції яких належить розгляд цивільних справ.

Основні результати дослідження повною мірою відображені в трьох одноосібних наукових статтях здобувача, опублікованих у фахових наукових виданнях України з юридичних наук. Зміст і характер наукових публікацій відповідають вимогам МОН України.

Тези доповідей автора на науково-практичних конференціях засвідчують достатній рівень апробації результатів дисертації. Зокрема результати дисертаційного дослідження оприлюднено здобувачем на чотирьох науково-практичних конференціях міжнародного та загальнодержавного рівня.

Варто зазначити, що дисертаційне дослідження ґрунтується на основних положеннях Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021, а також передбачено річними планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2021–2025 рр.

Вищенаведене засвідчує, що дисертація Божка Миколи Володимировича на тему «Треті особи в цивільному процесі України» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Наукова новизна результатів дисертації М.В. Божка, насамперед, визначається комплексним характером сформульованих положень, які виконані на підставі належного рівня теоретичного і практичного узагальнення з метою вирішення важливого наукового завдання та є першим після новелізації цивільного процесуального законодавства України

комплексним дослідженням інституту третіх осіб у цивільному процесі України.

Авторові на підставі власних оригінальних досліджень, проведених на належних методологічних засадах, вдалося сформулювати низку вагомих для науки і практики положень, які характеризуються науковою новизною.

Серед наведених здобувачем положень, що відповідають критеріям наукової новизни, варто в цілому підтримати такі.

Вперше встановлено, що порушене, невизнане або оспорюване право потенційного набувача процесуального статусу третьої особи як об'єкт захисту в порядку позовного провадження не є тотожним категорії інтересу такої особи взяти участь у цивільній справі у відповідному процесуальному статусі. Інтерес потенційного набувача процесуального статусу третьої особи опосередковується прагненням такої особи захистити свої права, свободи чи інтереси шляхом ухвалення судового рішення про задоволення її позову до однієї або обох сторін або сприяння ухваленню судового рішення на користь тієї сторони, на боці якої вона виступає.

Вперше встановлено, що законодавчим критерієм для класифікації третіх осіб на тих, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, і тих, які таких вимог не заявляють, є порядок їх вступу у цивільну справу (подання позовної заяви до однієї або обох сторін або вступ у цивільну справу на стороні позивача або відповідача), який, своєю чергою, залежить від характеру матеріально-правової заінтересованості третіх осіб у розгляді та вирішенні цивільної справи.

Вперше визначено, що у випадку пред'явлення третьою особою, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, позову до обох або однієї із сторін та з моменту постановлення судом ухвали про прийняття позовної заяви та вступ третьої особи у справу, відбувається зміна цивільного процесуального статусу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на відповідний статус третьої особи, яка такі вимоги заявляє. При цьому такий позов третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, може подати до закінчення підготовчого провадження або до початку першого

судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження.

Вперше обгрунтовано положення, що еволюція правового регулювання інституту третіх осіб у цивільному процесі послідовно охоплює наступні етапи:

1) зародження правового регулювання інституту третіх осіб у нормах римського приватного права, що характеризувалося правовою регламентацією можливості подання третьою особою самостійного позову та апеляційної скарги у випадках, якщо судові рішення у справі порушувало її права, свободи чи інтереси (I ст. – V ст.);

2) подальший розвиток правового регулювання інституту третіх осіб в епоху середньовіччя, особливістю якого була відсутність спеціальних засобів судового захисту прав третіх осіб, які не брали участі у справі. Водночас, такі треті особи наділялися правом звернутися до загальних способів захисту прав, свобод чи інтересів, нарівні зі сторонами процесу (V ст. – початок XIX ст.);

3) правове регулювання інституту третіх осіб нормами цивільного процесуального законодавства інших держав, яке супроводжувалося регламентацією правового статусу та порядку вступу у справу зазначених суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин (XIX ст. – 1963 р.);

4) розвиток правового регулювання інституту третіх осіб у нормах радянського цивільного процесуального законодавства, особливістю якого стала правова регламентація специфіки участі третіх осіб у трудових спорах (1963 р. – 2004 р.);

5) правове регулювання інституту третіх осіб нормами сучасного цивільного процесуального права, що характеризується законодавчим визначенням низки суб'єктів, які є потенційними набувачами цивільного процесуального статусу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, у визначених законом категоріях справ, а також встановленням правових наслідків незалучення у справу таких третіх осіб (2004 р. – до теперішнього часу).

Удосконалено наукове положення про те, що третіми особами у цивільному процесі є суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які

вступають вже у відкрите позовне провадження у цивільній справі з метою захисту своїх прав, свобод чи інтересів, які є відмінними від прав, свобод чи інтересів сторін, набуваючи відповідного цивільного процесуального статусу, який обумовлюється порядком їх вступу у цивільну справу.

Удосконалено судження про те, що треті особи як суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин характеризуються низкою таких ознак, як-от: вступають вже в розпочате провадження у цивільній справі до закінчення підготовчого провадження або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження; вступають у цивільний процес для захисту власних суб'єктивних прав, свобод чи інтересів, які не збігаються з правами, свободами та інтересами позивача і відповідача; цивільний процесуальний статус третіх осіб обумовлюється порядком їх вступу у цивільну справу, останній, своєю чергою, залежить від характеру матеріально-правової заінтересованості третіх осіб у розгляді та вирішенні справи; у деяких категоріях справ процесуальний та (або) матеріальний закон регламентує коло осіб, які можуть набути процесуального статусу третьої особи у цивільному процесі України.

Удосконалено дефініцію третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Таких осіб пропонується визначити як суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин, які вступають вже у відкрите позовне провадження у цивільній справі на стороні позивача або відповідача за власною ініціативою, можуть бути залучені до участі у справі за заявою учасників справи або за ініціативою суду з метою захисту своїх прав, свобод чи інтересів шляхом сприяння ухваленню судового рішення на користь тієї сторони, на боці якої вони виступають, набуваючи відповідного цивільного процесуального статусу, який передбачає наявність прав та обов'язків учасників справи, встановлених ст. 43 ЦПК України.

Удосконалено класифікаційні критерії для проведення диференціації третіх осіб у цивільному процесі України. Зокрема, третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, пропонується класифікувати залежно від спрямованості їхнього позову (треті особи, які вступають у цивільну справу

шляхом пред'явлення позову до позивача; треті особи, які вступають у цивільну справу шляхом пред'явлення позову до відповідача; треті особи, які вступають у цивільну справу шляхом пред'явлення позову до обох сторін). Водночас, третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, доцільно класифікувати: а) залежно від суб'єкта ініціативи їх участі у цивільній справі (треті особи, які вступають у цивільну справу за власною ініціативою; треті особи, які залучаються до участі у цивільній справі за заявою учасників справи; треті особи, які залучаються до участі у цивільній справі за ініціативою суду); б) залежно від матеріально-правового характеру правовідносин, які є предметом спору (треті особи, які є учасниками трудових спорів; треті особи, які є учасниками справ щодо захисту прав споживачів; треті особи, які є учасниками спадкових спорів, тощо).

Дістало подальший розвиток доктринальне тлумачення виконання третьою особою, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, цивільного процесуального обов'язку сприяти своєчасному, всебічному, повному та об'єктивному встановленню всіх обставин справи, який слід розуміти як: добросовісне користування третіми особами своїми процесуальними правами; дотримання встановлених законом та судом процесуальних строків; подання всіх наявних доказів для підтвердження своїх вимог або заперечень тощо.

Дістало подальший розвиток положення про те, що цивільний процесуальний статус третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, виникає у фізичних та юридичних осіб, держави, а також інших учасників правовідносин, справи щодо яких розглядаються у порядку цивільного судочинства, з моменту постановлення судом ухвали про прийняття позовної заяви та вступ третьої особи у справу. Водночас, цивільний процесуальний статус третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, виникає у фізичних та юридичних осіб, держави, а також інших учасників правовідносин, справи щодо яких розглядаються у порядку цивільного судочинства, з моменту постановлення судом ухвали про вступ (залучення) третіх осіб до участі у справі.

Дістало подальший розвиток висновок про те, що юридична заінтересованість третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, полягає у захисті своїх прав, свобод чи інтересів шляхом сприяння ухваленню судового рішення на користь тієї сторони, на боці якої вони виступають, з метою недопущення виникнення права вимоги до такої третьої особи.

Дістало подальший розвиток обґрунтування того, що третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, має перебувати у матеріально-правових відносинах з тією стороною, на боці якої вона виступає у справі. При цьому ці відносини мають бути пов'язаними із матеріально-правовими відносинами, які існують між позивачем та відповідачем.

У свою чергу, вищезазначені наукові доробки М. В. Божка дозволили розробити низку пропозиції щодо оптимізації цивільного процесуального законодавства України та в сукупності забезпечують належний загальний рівень дисертаційного дослідження.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни здійсненого дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація вирізняється продуманими й обґрунтованими науковими положеннями та висновками. Вони стосуються усіх аспектів проблематики дисертації. Такий підхід успішно реалізований завдяки правильно сформульованам об'єкту та предмету дослідження, а також його меті, що полягає у розробленні теоретичних основ інституту третіх осіб у цивільному процесі України.

Слід зазначити, що формальна сторона дослідження дотримана не лише у контексті актуальності і постановки проблеми, а також в структурному оформленні відповідної наукової розробки.

Дисертація має теоретичне і практичне значення в сучасних умовах європейської інтеграції, що у сфері права полягає, зокрема, в універсалізації

цивільного процесуального законодавства. Наукові розробки відповідного дисертаційного дослідження можуть бути використані при подальшому виробленні наукових концептів і у правозастосовній практиці.

Положення та висновки, наведені в дисертації, спираються на аналіз достатньої кількості теоретичних джерел, а також емпіричну базу, яку становить судова практика.

Отже результати дисертаційного дослідження М. В. Божка, які представлені на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Досягнення поставленої наукової мети стало можливим завдяки використанню автором методології, представленої комплексом методологічних підходів та наукових методів пізнання. Зокрема, при вивченні стану наукового опрацювання досліджуваної проблематики застосовується компаративістський (порівняльно-правовий) метод для проведення порівняння інституту третіх осіб у цивільному судочинстві України та інших країнах; догматичний (формально-логічний) метод – для тлумачення правових категорій, в результаті чого поглиблено та уточнено понятійно-категоріальний апарат відповідного процесуального інституту; метод системного аналізу – для визначення місця та ролі третіх осіб у системі суб'єктів цивільного процесуального права; методи індукції та дедукції – з метою виокремлення критеріїв для проведення класифікації третіх осіб як суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин; історико-правовий метод – для дослідження еволюції нормативно-правового регулювання зазначеної сфери суспільних відносин.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чітким, зрозумілим й таким, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мету дослідження досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на належному методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у науково-дослідній діяльності під час проведення подальших наукових розвідок у сфері цивільного процесуального права, у законотворчій діяльності в процесі оптимізації цивільного процесуального законодавства України та інших держав, у правозастосовній діяльності під час розгляду і вирішення цивільних справ позовного провадження, учасниками яких є треті особи, а також в освітньому процесі при викладанні навчальної дисципліни «Цивільний процес», а також при підготовці відповідних навчально-методичних матеріалів.

Вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Божка Миколи Володимировича на тему «Треті особи в цивільному процесі України» як самостійного наукового дослідження з актуальної і важливої для науки цивільного процесуального права проблеми.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому, оформлення. За структурою дисертація складається із анотації, списку публікацій здобувача, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (187 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 211 сторінок, із них основного тексту – 168 сторінок.

Така структура є логічною та такою, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. У кожній структурній частині дисертації матеріал викладений достатньо чітко й аргументовано. Текст дисертації виконаний науковим стилем української мови із дотриманням сучасного правопису.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, у яких висвітлено основні результати дослідження.

У **вступі** обґрунтовано ступінь наукової розробленості проблеми та її значущість для науки цивільного процесуального права, вихідні дані для опрацювання предмету дослідження, охарактеризовано зв'язок роботи з

науковими програмами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт та предмет дослідження, описано використані методи наукового пізнання, емпіричну базу, аргументовано необхідність проведення дослідження та наукова новизна отриманих результатів, зазначено особистий науковий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

Перший розділ дисертації «Загальнотеоретичні та методологічні засади дослідження інституту третіх осіб в цивільному процесі України» присвячено аналізу наукової розробки та методології дослідження інституту третіх осіб в цивільному процесі України, еволюції його правового регулювання в цивільному процесі України та дослідженню інституту третіх осіб у цивільному процесуальному законодавстві інших держав.

За наслідками аналізу еволюції правового регулювання інституту третіх осіб у цивільному процесі автором встановлено п'ять окремих історичних етапів. Також проаналізовано цивільне процесуальне законодавство США та деяких країн ЄС, за результатами якого здобувач виокремив відмінності у правовому регулюванні інституту третіх осіб цих країн.

У другому розділі «Загальна характеристика третіх осіб як учасників цивільних справ позовного провадження» здобувачем досліджено поняття, ознаки та види третіх осіб як учасників цивільних справ позовного провадження, а також процесуальний порядок вступу у справу третіх осіб.

Автором сформульовано дефініцію третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, досліджені форми залучення третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмету спору. Обґрунтовано, що законодавчим критерієм для класифікації третіх осіб на тих, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, і тих, які таких вимог не заявляють, є порядок їх вступу у цивільну справу.

Третій розділ «Цивільний процесуальний статус третіх осіб» присвячено дослідженню загальної характеристика цивільного процесуального статусу третіх, а також процесуального статусу окремих видів третіх осіб – третіх осіб,

які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору та третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

У межах відповідного розділу автор дійшов висновку, що цивільний процесуальний статус третіх осіб як учасників цивільних справ позовного провадження є сукупністю закріплених у цивільному процесуальному законодавстві прав, обов'язків та інтересів відповідних суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин. Передумовою набуття цивільного процесуального статусу третьої особи є цивільна процесуальна правосуб'єктність як здатність суб'єкта бути носієм цивільних процесуальних прав та обов'язків третьої особи як учасника цивільної справи, а також здатність суб'єкта своїми діями набувати відповідних цивільних процесуальних прав третьої особи та виконувати відповідні цивільні процесуальні обов'язки, а у разі їх невиконання нести цивільну процесуальну відповідальність.

Після кожного розділу й дисертації в цілому сформульовано висновки. У яких висвітлено зміст розгорнутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію і достатній рівень достовірності.

Вищезазначене дає підстави для позитивної оцінки дисертаційної праці М. В. Божка саме як завершеного, актуального, комплексного та кваліфікованого наукового дослідження.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Загалом, позитивно оцінюючи зміст дисертації М. В. Божка на тему «Треті особи в цивільному процесі України» та відзначивши її відповідність вимогам до робіт, що подаються на здобуття ступеня доктора філософії щодо необхідного теоретичного рівня, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, їх достовірності та наукової новизни, практичної значущості, уявляється за доцільне наголосити на окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації або пояснень під час захисту.

1. У положеннях наукової новизни «удосконалено» автор визначає дефініцію третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору «як суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин, які вступають вже

у відкрите позовне провадження у цивільній справі на сторону позивача або відповідача за власною ініціативою, можуть бути залучені до участі у справі за заявою учасників справи або за ініціативою суду з метою захисту своїх прав, свобод чи інтересів». У цій площині бажано було б звернути увагу на таку форму вступу третьої особи як обов'язок її залучення, яке покладається на позивача у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (ч. 7 ст. 290 ЦПК України).

2. У розділі «Цивільний процесуальний статус третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору» автором досліджуються особливості участі третіх осіб при врегулюванні спору з застосуванням примирних процедур, зокрема мирової угоди і медіації. При цьому автором зазначається, що здійснення даного права забезпечується поміж зазначеними також правовою регламентацією процедури врегулювання спору за участю судді. Указане твердження потребує деталізації щодо такої примирної процедури, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 201 ЦПК України проведення врегулювання спору за участю судді не допускається у разі, якщо у справу вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору.

Водночас, указані вище зауваження є рекомендаційними, суттєво не впливають на її теоретичне і практичне значення та загальну високу оцінку дисертаційної роботи, а спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Таким чином, вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Божка Володимира Миколайовича як кваліфікованої наукової праці на правах рукопису, що містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених дисертантом досліджень, які мають істотне значення для галузі знань 08 «Право», зі спеціальності 081 «Право», а також свідчить про особистий внесок здобувача в науку та характеризуються єдністю змісту.

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами вивчення дисертації та опублікованих праць не виявлено ознак порушення вимог академічної доброчесності. У тексті дисертації автором викладено зміст

власних досліджень. У випадках використання в тексті роботи наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, здійснено належним чином оформлені посилання на їх публікації. Зазначене дає підстави констатувати, що дана дисертація виконана на належному науково-теоретичному та методологічному рівнях, достатньою мірою наповнена елементами наукової новизни та є самостійним, творчим дисертаційним дослідженням.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Божка Володимира Миколайовича на тему «Треті особи в цивільному процесі України» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана ним особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки цивільного процесуального права.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341, від 19 травня 2023 року № 502), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759), а її автор – Божко Володимир Миколайович, на основі публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

**професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Ірина БОРОВСЬКА

[Handwritten signature]

*Ірина Боровська І.
Засвідчено
Фрадієвським Р.П. ШИЖ. А. ШИЖ. А.*